

Гелич А. О., к.ю.н.,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Бокоч І. М., старший викладач,
Київський університет права НАН України, м. Київ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємство є основною ланкою господарського комплексу. Поняття підприємства застосовується в господарському, податковому, земельному, бюджетному, нарешті, адміністративному і кримінальному законодавстві України [1, с. 138].

Водночас, не припиняються дискусії в економічній і юридичній літературі з приводу суті поняття «підприємство». Так, на думку І. В. Труша, поняття «підприємство» має економічне походження і в першу чергу є економічною категорією [11, с. 45]. При визначенні сутності економічної категорії «підприємство» вчені-економісти виходять з того, що підприємство є самостійним господарюючим суб'єктом економічної діяльності, який здійснює виробничу діяльність в напрямку перетворення наявних ресурсів в готовий продукт, який є затребуваним споживачами [9, с. 1-2]. Як правило, в економічній літературі при визначенні поняття «підприємство» виділяються наступні основні характеристики підприємства: основна ланка народного господарства; зв'язок з виробничою сферою; спрямованість на отримання прибутку [4, с. 8, 10; 5, с. 737, с. 6; 10, с. 16-17]. Панівною в економічній літературі, на думку М. І. Кулагіна, є точка зору про підприємство як місце з'єднання різних факторів виробництва – природних ресурсів, праці і капіталу [7].

Для юридичної науки, а саме – для господарників та цивілістів, проблема підприємства, головним чином, полягає в питанні наділення (чи ненаділення) підприємства правосуб'єктністю, а отже, зводиться до дилеми – визнавати підприємство суб'єктом чи об'єктом права [6, с. 18].

Так, представники господарського права традиційно розглядають підприємство в якості суб'єкта права. На думку В. С. Щербини, підприємству серед суб'єктів господарського права належить домінуюче положення, обумовлене його особливими економічними і соціальними функціями як товаровиробника, що задовольняє суспільні потреби у продукції, роботах, послугах. Тому правовий інститут підприємства як суб'єкта господарювання є центральною частиною в системі господарського права, його правовою основою. Усі основні закони та інші нормативні акти приймаються виходячи із економічного і правового положення підприємства, його ролі в економіці України [13, с. 54]. С. М. Грудницька відмічає, що підприємство з точки зору правової

інституціональної теорії є основним, первинним правовим інститутом, який являє собою систему приватно-публічних відносин у сфері господарювання [2, с. 59]. Розглядаючи економіко-правову сутність та поняття підприємства на сучасному етапі, дослідник робить висновок, що підприємство – це основна ланка народного господарства – первинний правовий інститут у сфері господарювання, суб'єкт права господарської діяльності, який є відносно самостійною багатофункціональною системою приватно-публічних відносин з правами або без прав юридичної особи, створеної із дотриманням вимог законодавства та зареєстрованої в установленому порядку за ініціативою компетентного органу державної влади та органа місцевого самоврядування, або інших підприємців для задоволення приватних і публічних інтересів в процесі реалізації прав різних учасників правовідносин з підприємством, яке здійснює систематичну виробничу, науково-дослідницьку, торгову та іншу господарську діяльність через перетворення наявних ресурсів (факторів виробництва) в готовий, затребуваний споживачами продукт (товар) [3]. В. В. Лаптев вважає, що підприємство є господарюючим суб'єктом, що забезпечує виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг у сфері економіки [8].

Підприємство як суб'єкт права розглядається в нормативних положеннях Конституції України (ст. ст. 37, 46, 86, 103, 120, 142, 143), в Податковому, Кримінальному, Бюджетному, Земельному кодексах України та в багатьох інших законодавчих актах. В Господарському кодексі України, який займає центральне місце в системі господарського законодавства, підприємство виступає як суб'єкт права в ст. 62, 64, ст. 73-78, ст. 152, 167, 169, 708, 722 та в інших статтях Закону. Підприємство є типовим і універсальним господарюючим суб'єктом, який може повноцінно брати участь у суспільній організації виробництва [12, с. 290].

Цивільне законодавство розглядає підприємство тільки в якості об'єкта цивільних прав. Підприємству як об'єкту цивільних прав у Цивільному кодексі України вперше присвячена самостійна стаття 191, яка розміщена у розділі «Об'єкти цивільних прав» і міститься у главі 13 «Речі. Майно». Відповідно до ст. 191 цього Закону, підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності. До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги боргу, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом. Підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю. Підприємство або його частина можуть бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів.

На думку І. В. Труша [11, с. 51], з якою слід погодитися, ч. 1 ст. 191

вищезазначеного Закону вступає у протиріччя з концепцією теорії господарського права та практикою господарювання, відповідно до яких підприємство може здійснювати не тільки підприємницьку (комерційну) діяльність, але ж і непідприємницьку (некомерційну) діяльність. Тому ч. 1 ст. 191 Цивільного кодексу України необхідно привести у відповідність до ч. 2 ст. 62, ч. 3 ст. 78 Господарського кодексу України шляхом внесення відповідних змін. Частина 3, 4 ст. 191 Цивільного кодексу України також викладені некоректно і теж потребують доопрацювання шляхом внесення відповідних змін. Підприємство є суб'єктом права і не може бути нерухомістю. Саме майновий комплекс підприємства є нерухомістю. Це стосується і змісту ч. 4 ст. 191 даного Закону: не підприємство, а майновий комплекс підприємства (або його частка) можуть бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів.

Література

1. Господарське право: [підручник] / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, А. В. Смітюх та ін.; за ред. О. П. Подцерковного – 2-ге вид., допов. і перероб. – Х.: Одиссей, 2011. – 640 с.
2. Грудницкая С. Н. Экономико-правовая сущность и понятие предприятия на современном этапе / С. Н. Грудницкая // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2010. – № 11. – С. 57-61.
3. Грудницкая С. Н. Экономико-правовая сущность и понятие предприятия на современном этапе / С. Н. Грудницкая // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2010. – № 12. – С. 3-7.
4. Економіка підприємства: структурно-логічний навч. посіб. / за ред. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 457 с.
5. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.). – К.: Академія, 2001. – Т. 1. – 848 с.
6. Ісаков М. І. Правовий статус підприємства як суб'єкта господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / М. І. Ісаков; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2006. – 227 с.
7. Кулагін М. І. Підприємництво і право: досвід Заходу / М. І. Кулагін. – М.: Справа, 1992. – 144 с.
8. Лаптев В. В. Законодавство про підприємства (Критичний аналіз) / В. В. Лаптев // Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. пр. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – № 7. – С. 22-23.
9. Попов Е. В. Матрица теорий предприятия / Е. В. Попов, В. Л. Симонова // Экономическая наука современной России. – 2002. – № 4. – С. 1-14.
10. Промышленный маркетинг: учеб. пособие / В. Л. Пилюшенко, В. И. Дубницкий, С. Ф. Смеричевский и др.; под ред. В. Л. Пилюшенко, Б. Раффилда (США). – Донецк: ДонГАУ, 2003. – 538 с.
11. Труш І. В. Господарсько-правове забезпечення діяльності комунальних підприємств: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / І. В. Труш ; НАН України, Ін-т

економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2013. – 433 с.

12. Хозяйственное право: [учебник] / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В. К. – К.: Юринком Интер, 2002. – 912 с.

13. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: [монографія] / В. С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.

УДК 340.113:631.115.8(447)(043.2)

Ковалів М. В., к.ю.н., професор,
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів
Полторацька Ю. І., студентка,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

НЕДОЛКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

В умовах глобалізації економіки та забезпечення ефективного розвитку сільського господарства України важливе місце займає кооперація. Так, незважаючи на проведену аграрну реформу (розпаювання землі та майна колективних сільськогосподарських підприємств), прийняття законодавства щодо регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів (Господарський, Податковий, Земельний та Цивільний кодекси України, Закони України «Про кооперацію» й «Про сільськогосподарську кооперацію» тощо) ефективність розвитку даних інститутів є низькою. Тому актуальним питанням на сучасному етапі розвитку аграрного сектора економіки є формування умов для ефективної діяльності сільськогосподарських кооперативів.

В Україні існуючі організаційно-економічні та правові умови не сприяють розвитку кооперативного руху на селі. Водночас об'єднання селян у кооперативи сприятиме ефективній реалізації ресурсного потенціалу сільського господарства при збереженні робочих місць, соціальному розвитку сільських територій. Поряд зі зміцненням фермерства та крупнотоварного приватного виробництва необхідно розвивати кооперативний рух на селі, який має стати важливим фундаментом структурної перебудови сільського господарства.

Передусім, слід звернути увагу на поняття сільськогосподарського кооперативу. Так, відповідно до абз. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» сільськогосподарський кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської